

SEPTUAGESIMA AD 2020 5Ms 7:6–8 (Fl 3:7–14; Mt 19:27–30)

6 Sest sa oled ISSANDALE, oma Jumalale, pühitsetud rahvas; ISSAND, su Jumal, on sind valinud olema Temale omandrahvaks kõigist rahvaist, kes maa peal on.

7 Mitte, et te olete suurim kõigist rahvaist, ei ole ISSAND teid eelistanud ja valinud, ei, te olete ju väikseim kõigist rahvaist,

8 vaid sellepärast et ISSAND teid armastas ja tahtis pidada vannet, mille Ta oli andnud teie vanemaile, tõi ISSAND teid vägeva käega välja ja lunastas sind orjusekojast vaarao, Egiptuse kuninga käest.

Sissejuhatus

Heebrea keeles kannab 5. Moosese raamat nime םִדְבָרִים – «Sõnad».¹ Kreeka keeles on raamatu pealkiri Δευτερονόμιον – «Teine Seadus», «Seaduse kordamine»² –, ladinapäraselt (ka mitmes teises keeles kasutatuna) *Deuteronomium*. Kreekakeelne pealkiri kajastab küllaltki tabavalt raamatu sisu, mis on esitatud Moosese suu kaudu tuleva ülevaatenähtuna Jumala tegudest pärast Iisraeli väljarändamist Egiptusest kuni Tootatud Maa piirile jõudmiseni ning Jumala poolt oma rahvale antud seadustest.

Moosese kõne lõpeb 33. peatüki antud õnnistusega, raamatu viimane, 34. peatükk räägib Moosese tõusmisest Nebo mäele, millelt ta enne surma saab heita pilgu Tootatud Maale, ning tema surmast ja matmisest, andes viimaks hinnangu kogu tema isikule ja tööle.

19.–20. sajandi piibliteaduses oli valdavalt esindatud seisukoht, mille kohaselt Moosese raamatud rajanevad neljal allikal, mida tuntakse nimede Jahvist, Elohist, Deuteronomist ja Preestrikoodeks all. Pikka aega paigutati neist esimese tekkimine Iisraeli kuningriigi kõrgeaega (10. sajandisse eKr) ning viimane eksiiliaega või vahetult sellele järgnenud ajaperioodi. Viimastel aastakümnetel on hakatud taolist jaotust revideerima ning pakutud välja hüpotees, mille kohaselt vanimaks allikaks on pigem Deuteronomist, millele eksiiliperioodil on lisatud «eelloona» seni vanemaks (ning «täiendusena» seni noorimaks) peetud materjal.³

¹ Vrd 5Ms 1:1: Need on sõnad, mis Mooses rääkis kogu Iisraelile...

² Või «Ärakiri Seadusest» – vrd 5Ms 17:18: ...ta kirjutagu enesele raamatusse ärakiri sellest Seadusest..., kreeka keeles: ...γράψει ἑαυτῷ τὸ δευτερονόμιον τοῦτο εἰς βιβλίον...

³ Taoliste hüpoteeside ja arutelude sisuline väärtus seisneb eeskätt erinevas vastuses küsimusele, kas käsitleda iseäranis alg- ja eisiisade lugusid «loomis- ja algusmüütidenä» või pigem kirjanduslikku kuube rüütatud teoloogilise (ja ajaloo- ja filosoofilise) sõnumina. Nii vanema juudi kui kristliku pärimuse järgi on viie Moosese raamatu autoriks suures osas Mooses ise, kes sai need Jumala ilmutusena Siinail.

Ajaliselt paigutatakse 5. Moosese raamat sellisel juhul enamasti kas kuningas Joosija (7. sajandi II pool eKr), Paabeli vangipõlve (6. sajandi I pool) või vahetult eksilijärgsesse aega (6. sajandi II pool).⁴

5. Moosese raamatu põhiosa moodustavad kolm Moosese kõnet (5Ms 1:1–4:40; 5:1–28:69; 29:1–30:20), millele kokkuvõttena järgnevad Moosese lahkumislaul (5Ms 32) ja õnnistus (5Ms 33). Keskseks sõnumiks on Iisraeli rahva käekäigu ja ajaloo lahutamatu seotus Jumala päästva tegutsemisega ning Tema ja Ta rahva vahelise lepinguga, kusjuures korduvalt rõhutatakse nii Jumala kui Tema kutsumise (valiku) ainulaadsust, millele tuleb vastata tingimusetu truuduse ning kõiki teisi jumalaid välistava kultusega. Just siit tuleneb ja selles seisneb ka Iisraeli rahva erilisus kõigi rahvaste hulgas.

Issand on oma rahvast valides ja kutsudes täiesti suveräänne ning lähtub üksnes omaenda heast ja armulisest tahtest. Sellest, kuidas rahvas Jumala kutsele vastab ja järgneb, sõltub, kas teda ootab õnnistus või tabavad teda mitmesugused nuhtlused ja needus.

Keelelisi märkuseid

Sest – כִּי – siin väljendub otsene seos eelnevate salmidena, mis selgitavad järgnevate sõnade konteksti. Nimelt tuuakse peatüki alguses ära Jumala ühemõtteliselt selge korraldus hävitada Kaananimaale asudes kõik senised sealsed elanikud, et nad ei saaks oma ebajumalakummardamisega Iisraelile püüniseks.

Issandale – originaalis kasutatakse siin ja järgnevates salmides Jumala nime יהוה.

Pühitsetud rahvas – עַם קְדוֹשׁ – sõna קְדוֹשׁ – «püha», «puhas» – tuleneb verbist קָדַשׁ – «eraldama», «[pühaks otstarbeks] kõrvale panema».⁵

Valinud – sõna בָּחַר tähendab «[välja] valima», aga ka «läbi katsuma», «proovima» ja sellest tulenevalt (ning väljavalimisele viitavalt) ka «heaks kiitma» ja «eelistama».

Omandrahvaks – לְעַם סִגְלָה – sõna סִגְלָה tähistab nii isiklikku ehk eraomandit kui ka erilisel väärtuslikku (kalliks peetavat) omandit.

Kes maa peal on – אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאֲדָמָה – võiks tõlkida ka poeetilisemalt «...kes on selle mullase maalapi palgel...».

⁴ On päris selge, et vähemalt lugemisega kaasnev sentiment on raamatu koostamise arvatavast ajast sõltuvalt mõnevõrra erinev, kandes kas hoiatuse-, põhjuse ja tagajärje selgituse või uue alguse lootuse ja tehtud vigadest edaspidise hoidumise manitsuse nooti.

⁵ Kogu lauseosa võiks tõlkida õigupoolest ka: «Sest sa oled püha rahvas ISSANDALE, oma Jumalale.»

Mitte, et te olete suurim kõigist rahvaist – לֹא מְרֹבְכֶם מִכָּל־הָעַמִּים – võiks tõlkida ka «mitte, et te oleksite rohkearvulisim kõigi rahvaste seas»⁶.

Eelistanud – sõna קָשַׁח tähendab «kiindunud olema», «armastuses [kellegi järele] janunema».

Väikseim kõigist rahvaist – הַמֵּעַט מִכָּל־הָעַמִּים – võiks tõlkida ka «kaduvväike kesk kõiki rahvaid».

Armastas – מֵאֲהַבַת – sõna אָהַב – «armastus» – tuleneb verbist אָהַב – «armastama» –, mille tähendusvarjundiks on «[kellegi järele] õhkama»⁷.

Vannet – אֶת־הַשְּׂבָעָה – sõna שָׁבַע – «vanne», vahel ka «sajatus» (Js 65:15) – tuleneb verbist שָׁבַע – «vanduma», «vandega siduma» – ning võib olla seotud arvsõnaga שֶׁבַע – «seitse» –, viidates vannete ja lepingute kinnitamisele seitsme ohvriga⁸.

Oli andnud – נִשְׁבַּע – õigupoolest «on vandunud».

Teie vanemaile – לְאֲבֹתֵיכֶם – õigupoolest «teie isadele».

Vägeva – חֲזָקָה – sõna חָזַק – «vägev», «võimas», «tugev», «karm», «kindel» – tuleneb verbist חָזַק – «tugev olema», «kindel olema», «[kõvasti] kokku siduma», «[kindlalt] koos hoidma».

Käega – בְּיָד – sõna יָד tähistab käelaba⁹, niisiis, arvestades ülal sõna «vägev» kohta öeldut, võib siin näha pilti sellest, kuidas Issand hoiab oma rahvast kõvasti kinni või hoiab teda oma kindlalt kokku pigistatud pihus (siinkohal kindlasti mitte negatiivses tähenduses¹⁰).

Ja lunastas sind – וַיַּפְדֶּךָ – sõna פָּדָה tähendab «vabaks ostma», «välja ostma», ka «vabastama», «vabaks laskma».

Egiptuse kuninga – מֶלֶךְ־מִצְרַיִם – nime מִצְרַיִם – Egiptus – algupära pole selge, kuid kindlasti tajub heebreallane selle nime sarnasust sõnaga מִצּוֹר – «piiramine», ülekantud tähenduses «ahistus», «kitsikus», ka «häda», «viletsus».

⁶ Vrd kontrastina Õp 14:28: Rahva rohkus on kuninga uhkus...

⁷ Mõlgem heebreakeelse sõna algusele: «Ah...»

⁸ Vrd 1Ms 21:28.

⁹ Erinevalt sõnast קָשַׁח – «käsivars».

¹⁰ Erinevalt hetk hiljem mainitud vaarao käest – või pihust – (מִיד פָּרַעַה) vabastamisest.

Sisuline analüüs

5Ms 7:6–8 on otseselt seotud 5. peatükis korratud Kümne käsuga ning neile eelnevate ja järgnevate manitsustega sõnakuulelikkusele ja Jumala käskude täitmisele. Mooses hoiatab Iisraeli rahvast, et sõnakuulmatusele järgneb ränk karistus, kinnitades samal ajal, et need, kes Jumala käske kuulavad ja järgivad, pärivad ülevoolava õnnistuse.

Jumala õnnistuse pärimise ja Tema lepingus püsimise möödapääsmatuks tingimuseks on lahtiütlemine igasugusest ebajumalateenistusest, ning selle juurde kuulub paratamatult ka teiste rahvaste hävitamine ning nende ebajumalakujude ja ohvripaikade kaotamine. Taolise käsu põhjuseks on Jumala soov hoida ära Tema rahva eksitamine ebajumalateenistusse, eeskätt teiste rahvastega segunemise tulemusena: «Oma tüdrikut ära anna tema pojale ja tema tüdrikut ära võta oma pojale, sest ta ahvatleb su poja loobuma minu järelt ja teenima teisi jumalaid.» (5Ms 7:3)

Jumal kinnitab oma ustavust ja heldust, mille märgiks on seegi, et Ta on valinud Iisraeli oma rahvaks – mitte sellepärast, et tegemist oleks suure, tugeva ja eriliselt vaga või püha rahvaga, vaid sellepärast, et Jumal on suur, vägev ja püha. Veelgi enam: Jumal on Iisraeli valinud just seetõttu, et tegemist on väikseimaga – lausa kaduvväiksega – kõigi rahvaste seas.

Jumala suhtumist oma rahvasse kirjeldatakse mehe ja naise vahelist armastussuhet väljendavate sõnadega: Jumal on oma rahvasse kiindunud, ta kõigi teiste seast välja valinud ja teda teistele eelistanud; Jumal armastab oma rahvast, on temasse lausa armunud, tema järele igatsusega õhates.

Oma rahvast Egiptuse orjusekojast välja tuues on Jumal Iisraeli Egiptuse kuninga käest vabaks ostnud, vaarao pihust vabastanud ning hoiab teda nüüd ise kõvasti oma peopesas, oma käe otsas, teda läbi kõikide katsumuste kindlalt, vankumatult ning oma jõudu ja vägevust vaka all hoidmata juhtides.

Iisrael on Issandale, oma Jumalale pühitsetud rahvas – või sõnasõnalt tõlkides: «püha rahvas Issandale, oma Jumalale». Kuigi «püha» kannab siingi küllap ka puhtuse tähendusvarjundit, tähistab see eeskätt siiski Jumala poolt ja Jumala jaoks eraldatust. Just selle rahva on Jumal kõikide maailma rahvaste hulgast enda jaoks välja valinud, oma isiklikuks omandiks võtnud. See ei tähenda, nagu poleks Jumalal meelevalda teiste rahvaste üle, sest igasuguse kahtluseta on Ta kõigi rahvaste, kogu maailma Issand. Siin võib mõelda analoogiale maiste monarhidega, kellel samaaegselt meelevallaga kogu oma riigi üle võib siiski olla ka eriline isiklik omand, mida käsutatakse lahus üldisest riigivara-st. Kui Jumal annab Iisraelile käsu Kaananimaas senised elanikud hävitada või ära ajada, siis Ta kinnitab seejuures, et Tema ise on see, kellel on kõige üle meelevald ning kes ka paganarahvad ja nende valitsejad Iisraeli kätte annab (vrd 5Ms 7:17-24)

Jutluseks

Septuagesima pühapäev juhatab sisse uue perioodi kirikuaastas. Lääne traditsioonis nimetatakse seda eel-paastuajaks, mis hõlmab kolm Tuhkapäevale eelnevat pühapäeva ning nende juurde kuuluvad nädalapäevad. Traditsioonilises rooma-katoliku riituses võetakse sellest pühapäevast alates kasutusele violetne värv ning liturgias jäetakse ära *Alleluia* ja *Gloria in excelsis*. Moodne rooma-katoliku riitus eel-paastuaega ei tunne, luterlikus traditsioonis jäädakse eel-paastuajal enamasti roheline värvi juurde ning ka liturgias väljendub paastuajale omane alles alates Tuhkapäevast.

EELK jumalateenistuste käsiraamatu järgi on Septuagesima pühapäeva teemaks «Teenimatu arm». Tõenäoliselt rajaneb taoline teemaasetus peamiselt pühapäeva vanakiriklikul Evangeeliumil Mt 20:1–16, mis toob ära Jeesuse tähendamissõna päeva jooksul palgatud ning hoolimata erineva pikkusega tööajast võrdselt tasustatud viinamäetöölisest.

Teise lugemisaasta Evangeeliumiks (Mt 19:27–30) on Jeesuse julgustavad (aga ka manitsevad) sõnad neile, kes on Teda järgides jätnud maha oma maise vara ja omaksed: Issand töötab neile igavest elu, ent ei jäta hoiatamata, et «paljud esimesed jäävad viimasteks ja viimased saavad esimesteks».

Epistel (Fl 3:7–14) tuletab meelde, et Kristuse ja Tema tunnetuse kõrval on kõik muu väärtusetu. Ainus tõeline sihtmärk, mille poole püüelda, on «Jumala üleva kutsumise võiduhind Kristuses Jeesuses» – selle saavutamisel ei aita meid aga mitte meie oma, Seaduse täitmisest tulenev õigus, vaid üksnes usk Kristusesse.

Epistli ja Evangeeliumi valguses asetub jutluseteksti pearõhk Jumala suveräänsele valikule ja kutsele, millega Ta kinnitab armastust oma rahva vastu, oma kiindumust temasse. Sellist kiindumust, mis on võrreldav armunu kiindumusega oma armastatusse, ja millega kaasneb Jumala vankumatu ustavus ning teadmine, et Tema peale võib alati kõikumatult kindel olla, kuna Tema on kindel ja kõikumatu. Jumal ei lase oma rahva käest lahti, Ta ei loobu ega väsi meid juhtimast. Eriliselt julgustav võiks seejuures olla teadmine, et Jumal on oma rahva valinud just seetõttu, et tegemist on kõige väiksema ja nõrgemaga (ja võib-olla – vähemalt aeg-ajalt – ka kõige vähem armastusväärsega).

Jutluse võib üles ehitada (pidades meeles ka pühapäeva juhtmotiivi «Teenimatu arm») näiteks järgmiste punktidenäiteks:

1. Jumal otsib ja kutsub.
2. Jumal päästab ja hoiab.
3. Jumal armastab ja januneb armastuse järele.